

השלום - שלום הוא כולל לכל טוב שבעולם, ואין תכלית לתועלתו ושלום על ישראל:

7. הרב צבי יהודה קוק זצ"ל, מתוך התורה הגואלת פרקי אבות פרק א משנה יח

במשנה ב' שמעון הצדיק אומר: "על שלושה דברים העולם עומד", ואילו כאן "על שלושה דברים העולם קיים". "העולם עומד" - מובנו לכתחילה, אלה הם היסודות שעליהם נבא העולם, הם שנותנים לעולם את ערכו: התורה, העבודה, גמילות חסדים. לעומת זאת, "העולם קיים" - היינו המשך קיומו של העולם, על האמת, על הדין, ועל השלום. "האמת" היינו, שהתורה הנלמדת תהיה תורת אמת. "הדין" - היינו דין צדק, בסיבוכי החיים. "והשלום" - יחסי שלום בין אדם לחברו. "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום". אלה הם, שמאפשרים המשך קיומו של העולם.

8. טור חושן משפט הלכות דיינים סימן א

וזהו כוונת רבותינו ז"ל באמרם: "כל הדין דין אמת לאמתו כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית", כי הקב"ה ברא העולם להיות קיים והרשעים שגוזלים וחומסים מחריבים אותו במעשיהם, וכמו שמצינו בדור המבול שלא נחתם גזר דינם אלא על הגזל... **נמצא שהדין המשבר זרועות רמות הרשעים ולוקח מידם טרף ומחזירו לבעלים - מקיים העולם, וגורם להשלים רצון הבורא יתברך שמו שבראו להיות קיים, והרי כאילו נעשה שותף לקב"ה בבריאה...** וגם מלך המשיח שיגלה במהרה בימינו משבחו הפסוק בדבר משפט, דכתיב: "ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ" (ישעיה יא), וכפי גודל משכורתו כן עונש המבטלו והמעוותו, כדתנן: "חרב בא לעולם על עינוי הדין ועל עיוות הדין..." ולא חרבה ירושלים ולא גלו ישראל אלא על שבטלו המשפט... **ובמשפט עתידה לפדות, דכתיב: "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" (ישעיה א)... והוא מקרב הגאולה, דכתיב: "שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות" (ישעיה נו), והקב"ה חפץ בו יותר מכל הקרבנות, דכתיב: "עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח" (משלי כא)... ובכמה מקומות הזהיר עלינו ע"י משה רבינו ע"ה: "לא תכירו פנים במשפט לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא" (דברים א), ועוד הזהיר עלינו בעשה: "בצדק תשפוט עמיתך" (ויקרא יט), "ושפוטם צדק" (דברים א), **וצוה למנות שופטים בכל המקומות, דכתיב: "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך" (דברים טז) - שופטים הם הדיינים הקבועים לשפוט, ושוטרים הם בעלי מקל ורצועה העומדים לפני הדיינים לרדות על פי הדיינים:****

9. שיחת אבות לרב יצחק דדון שליט"א

על הדין - באחת מדרשותיו בסעודה שלישית, הסביר מרן הראי"ה קוק זצ"ל את ההבדל בין

1. משנה מסכת אבות פרק א משנה יח

רבן שמעון בן גמליאל אומר: על שלשה דברים העולם עומד (וי"ג קיים): על הדין ועל האמת ועל השלום, שנאמר (זכריה ח): "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם":

2. תוספות יום טוב אבות פרק א משנה יח

רבן שמעון בן גמליאל - הוא נכדו של שמעון הנזכר במשנה הקודמת. וזהו אביו של רבי הוא רבינו הקדוש, ובו מתחיל הפרק השני:

3. משנה מסכת אבות פרק א משנה ב

שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר: על שלשה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים:

4. רע"ב אבות פרק א משנה יח

העולם עומד - ישובן של בני אדם מתקיים. אין זה כמו העולם עומד דלעיל: על הדין - לזכות את הזכאי ולחייב את החייב: ועל האמת - שלא ישקרו איש בעמיתו: ועל השלום - בין המלכיות, ובין אדם לחבירו:

5. מגן אבות לרשב"ץ אבות פרק א משנה יח

...ובודאי לא בא זה החכם לחלוק על שמעון הצדיק שאמר, העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ויבוא הוא ויאמר שלשה אחרים, שהם הדין והאמת והשלום! אבל שני המאמרים הם אמת בלא מחלוקת, כי שמעון הצדיק אמר העולם עומד, ורבן שמעון בן גמליאל אמר העולם קיים. ופירוש העולם עומד, ר"ל, שהם לעולם כמו יסודות ועמודים, והרי זה כמי שאומר, האדם עומד על איבריו ומתקיים במאכל ובמשתה... כי מתחילת הבריאה נסתכל הקב"ה בשלשה דברים אלה שהם צורך העולם ואחר כך בראו, כי לולי דברים אלה היתה בריאתו לבטלה, וחלילה לאל לעשות דברים בטלים. ובא רשב"ג ואמר איך יתקיים העולם אחר שנברא, שלא יהיה נחרב בשגגת האדם ופשיעתו. וזכר שלשה דברים, והם, הדין והאמת והשלום, כי בהתבטל שלשה אלה ירבה הנזק בין בני אדם ויהיה חורבן בעולם.

6. פירוש רבינו יונה אבות פרק א משנה יח

על הדין - שידון דין אמת לאמתו. ועל האמת שיש לאדם ללכת בדרכי התשובה שהוא אמת ותורתו אמת והולך בדרכי הקב"ה אמת. ג"כ ילך באותו הדרך שנאמר: "והלכת בדרכיו", ואמרו חז"ל שאפילו ספור דברים בעלמא אין לו לאדם לשקר, כהוא עובדא דבריה דרב וכי אמר ליה מעלה אמך. א"ל: אנא הוא דהפיכנא לה. א"ל: היינו דאמרי אינשי דנפיק ממך טעמא ילפך ואת לא תעבד, משום שנאמר: "למדו לשונם דבר שקר" (ירמיה ט' ד'), כי האדם המרגיל לשונו לדבר שקר בדבר שאין בה לא הפסד ולא תועלת, גם כי יבוא לדבר דברים של עיקר - לא יוכל לומר האמת, כי פיהו המדבר וההרגל שולט עליו: ועל

הדינים שנצטוו עליהם בני נח לדינים ומשפטים שנתנו לישראל. נאמר: "והוא ישפוט תבל בצדק" (תהלים צו, יג), ונאמר: "צדקת ה' עשה" (דברים לת, כא), מה ההבדל ביניהם? הדינים של בני נח, עיקרם הוא לשם תיקון העולם, לשם הסדר של החברה האנושית, וזהו הצדק המקובל, ואילו הדינים-המשפטים של ישראל, מקורם הוא בצדקת ה', בצדק העליון. ומשום כך אמרו חז"ל: "כל דין שדן דין אמת לאמתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" (שבת י.). ומשרה שכנה בישראל (סנהדרין ז.). **אולם כשם שאתערותא דלעילא זקוקה לאיתערותא דלתתא, כך הצדק העליון אינו יכול להופיע מלמעלה עד שיופיע הצדק הרגיל, הצדק של תיקון החברה מלמטה.** והקב"ה אוהב את שניהם, שנאמר: "כי צדיק ה' צדקות אהב" (תהלים יא, ז) (שמועות ראי"ה עמ' כקג).

ועל האמת - הגמרא בשבת (קד.) בביאורה על סדר האותיות וצורתן, שואלת גם לפשר צורת כתיבת תיבת "אמת" שכל האותיות בעלות שתי רגליים יציבות, והמ"ם עם בסיס רחב, לעומת ה"שקרא" שכל אותיותיו נסמכות רק על רגל אחת מתנדנדת. ובלשון הגמרא: "מאי טעמא שיקרא אחדא כרעיה קאי (כל אות על רגל אחת עומדת - רש"י) ואמת מלבן לבוני? (מושכבין אותיותיו - רש"י)? ועונה הגמרא: "קושטא קאי (אמת עומדת) שיקרא לא קא"ל (שקר אינו עומד). **מבאר מרן הראי"ה קוק זצ"ל (עין אי"ה שם):** "האמת יש לה עמידה עצמית, אין צורך לאמת שתיעזר ע"י משענים צדדיים, גם אם האמת תהיה נעזבת מכל אנשי העולם הרי היא עומדת בתוקף גבורתה וסופה שתנצח גם בגלוי. אבל השקר אינו עומד מצד עצמו, מתנוודד הוא ליפול, וכל תקומתו הארעית באה רק מפני שאלה האנשים היונקים את חייהם לעצמם מן השקר הנם מחזיקים בו, כחך דבר שאין לו עמדה משום דקאי אחדא כרעיה, שמ"מ אם סומכים אותו במסמרות וברתוקות הרי הוא עומד. אבל האמת בכחה העליון היא עומדת. **מאי טעמא? שיקרא אחד כרעא קאי,** מתנוודד הוא כשכור ונוטה לנפול, **ואמת מלבן לבוני,** בסיסה איתן מצד עצמו, **קושטא קאי, שקרא לא קאי** זולת ע"י כח אחר מעורב בו, המתאמץ להחזיק את השקר שלא יפול כ"כ מהר, אבל אין לשקר שום עמדה עצמית כמו שיש לאמת. **קושטא קאי, שיקרא לא קאי."**

על האמת - איתא בגמרא שבת (נה.) חותמו של הקב"ה אמת. ושואל היה מרן הראי"ה קוק זצ"ל, למה המשילו את מידת האמת לחותם דוקא? ובהסבר מאלף ביאר, שכשם שאת החותם אי אפשר לראות אלא לאחר שאדם מטביע את החותם ומסירו ומגביהו מעל הנייר, ורק אז תוצאות החותם נקרות לעין כל, כך גם הנהגת הקב"ה את עולמו. האדם בראייתו החלקית והמצומצמת אינו יכול לראות את הנהגת ה' בעולמו במידת האמת. דברים רבים נתפשים

בעיניו כאילו ח"ו אינם צודקים ושאינם ע"פ דין אמת לכאורה, אבל כאשר הקב"ה "מרים את החותם", מגלה את עיניו ורואה למפרע איך שהכל נידון במידת האמת הצרופה, אז סרות כל הקושיות והתמיהות, כשם שבהרמת החותם הכתב ההפוך הטבוע בו, מתגלה ביושרו ובבהירותו, כך מידת האמת תהיה ניכרת לעין כל, אף שעתה נראים הדברים הפוכים.

ועל האמת ועל השלום - כשהיה מרן הראי"ה קוק זצ"ל באמריקה, בא לאסיפה אחת שנערכה שם, ודיבר בנושא אחדות העם. בתוך דבריו אמר: הנה בגמרא בשבת (נה.) אמרו חז"ל כי "חותמו של הקב"ה - אמת", ולעומת זאת אמרו באותה גמרא (שבת י.) כי "שמו של הקב"ה - שלום". ויש לשאול, למה נקטו בלשון "חותם" אצל מידת האמת, ואילו במידת השלום אמרו שזהו "שמו"? אלא שאת ה"חותם" מעמידים בבת אחת, וכך האמת, מוכרחת היא להיות אחת. אבל "שם" כותבים אות אחר אות, וכן הוא במידת השלום, שחייבים לבוא לידי פשרה למענו, כי "גדול השלום", ורק שצריך למצוא את האיזון הנכון, לקיים את הנאמר: "והאמת והשלום אהבו".

על השלום - יש טועים שחושבים שהשלום העולמי לא יבנה כי אם על ידי צביון אחד בדיעות ותכונות. אם כן כשרואים תלמידי חכמים חוקרים בחכמה, ועל ידי המחקר מתרבים הצדדים והשיטות, חושבים שבזה הם גורמים למחלוקת והפך השלום. ובאמת אינו כן, כי השלום האמיתי אי אפשר שיבוא לעולם כי אם דוקא על ידי תואר של ריבוי השלום. הריבוי של השלום הוא שיתראו כל הצדדים וכל השיטות שיש בחכמה, ויתבררו איך כולם יש להם מקום, כל דבר לפי ערכו מקומו ועניינו (מרן הרב קוק זצ"ל עין איה ברכות פ"ט אות ששא).

10. הרב שמשון רפאל הירש זצ"ל

מי שמשוכנע שדעותיו אמיתיות וצודקות, חייב להביע אותן ללא הרף ובכל הזדמנות, בגילוי לב, ובלי להתחשב במידת התמיכה שיש לו, או ברמת ההתנגדות שיפגוש. רק לשקר דרושים תומכים כדי להצליח. לשקר דרושה סמכות המספרים כדי למלאות את מה שחסר לו בצדקת טיעונו. האמת, לעומת זה, תמיד תנצח בסופו של דבר, אפילו אם הדבר יקח זמן. אצילות אמיצה וטהורה, המבוטאת בשכנוע מלא אש התלהבות, ועם כל הבהירות של המודעות הבטוחה, המבוטאת שוב ושוב, ובכל הזדמנות - בסופו של דבר תשיג האמת את הכבוד וההערכה, אפילו של אלו שלא מוכנים לקבלה. האמת היחידה שהלכה לאיבוד, ובלי כל אפשרות להחזירה, היא אותה אמת שלא היה למחזיקיה את האומץ לדבר בגילוי לב עבורה. האמת לא הובסה מעולם מכח ההתנגדות - היא הובסה רק כשחבריה היו חלשים מדי מלהגן עליה!